

**PARTENERIAT STRATEGIC SECOND HAND:
PROPAGANDA COMUNISTĂ ȘI ÎNCEPUTUL RELAȚIILOR
DIPLOMATICE ROMÂNNO-POLONE (1945-1946)****

Rezumat: Relația dintre România și Polonia, restabilită în 1945, a avut începuturi irelevante, mediocre nu doar prin comparație cu ceea ce se adunase până în 1939, dar chiar și privind la ceea ce conducerea diplomației comuniste de la București construia ca obiective și strategie în interiorul lagărului comunist european. Primul stat cu care noua Republică instalată în România a semnat un tratat bilateral, de prietenie, colaborare și asistență mutuală a fost Bulgaria (în 16 ianuarie 1948). Au urmat Ungaria (24 ianuarie 1948), URSS (4 februarie 1948), Cehoslovacia (21 iulie 1948); anterior, la 17 decembrie 1947, în lipsa Regelui Mihai I din țară, se semnase la București un tratat cu conținut asemănător cu Iugoslavia. Cu Polonia, deși prim-ministrul Petru Groza vizitează Varșovia, în 26-28 februarie 1948, în fruntea unei delegații din care mai făceau parte Ana Pauker și Teohari Georgescu, abia o Convenție de colaborare culturală (semnată la 27 februarie 1948) este negociată și acceptată drept un deschizător de drumuri al noii relații. Iar relatările oficiosului comunist de la București despre această vizită la Varșovia sunt extrem de reținute și parcimonioase, în comparație cu exuberanța relatărilor vizitei lui Gheorghe Dimitrov (15-16 ianuarie 1948) la București, sau a delegației conduse de Petru Groza la Budapesta (22- 24 ianuarie 1948). Un tratat bilateral va fi încheiat abia la 26 ianuarie 1949, semnat de prim- miniștrii Petru Groza și Józef Cyrankiewicz la Varșovia, și al cărui text nu obliga, practic, la nimic în afara unei ipotetice repudieri a colaborării cu Germania (care, la acea vreme, nu exista ca subiect de drept internațional).

* Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius” Constanța; E-mail: fl_angel@yahoo.com

** O variantă a acestui articol a fost publicată după cum urmează: *Strategic Second Hand Partnership: The Communist Propaganda and the Beginning of Romanian-Polish Relations (1945-1946)*, în „Historical Yearbook”, XV, 2018, p. 73-89.

Memoria politică și ideologică a *cordonului sanitar* interbelic, de la Marea Baltică la Marea Neagră, menit să stăvilească apetențele Kremlinului în a-și recupera teritoriile pierdute în 1917- 1918 și în a contura o influență consistentă în politicile interne ale „imperiului de proximitate” – statele din vecinătatea imediată și din apropiere – a fost abandonată după 1945, deopotrivă la Varșovia și București.

Noile reguli ideologice, dar și cutumele ocupației sovietice, au impus o redimensionare a relațiilor româno-polone până la nivelul la care au devenit irelevante și lipsite de substanță pentru aproape jumătate de secol. Elitele celor două partide totalitare, aflate la conducere până în 1989, mediile ideologice și intelectuale au constituit – din teamă, lipsă de caracter sau prin golirea intenționată a memoriei istorice – un parteneriat anost între două state comuniste, cu veleități de inedit în cadrul unor diplomații lipsite de angajament. Ceea ce se poate defini, și mai scurt, drept: o jumătate de secol de parteneriat comunist cu un istoric despre nimic.

Cuvinte cheie: comunism; România; Polonia; relații româno-polone; memorie; cordon sanitar

Rămășițele alianței interbelice

În primul său număr pe anul 1946, oficiosul Partidului Comunist Român se deschidea, pe prima pagină, cu Mesajul adresat de Regele Mihai poporului său¹ și se încheia, pe ultima pagină, cu un amplu editorial despre situația internă din Polonia², relevându-se limpede rolul Partidului Muncitoresc Polon în efortul de a instaura regimul totalitar comunist, cu sprijinul URSS. Între aceste patru pagini ale cotidianului comunist de la București se deplasează, pe parcursul anului 1946, întregul mers al politicii interne de la București, precum și eforturile de lichidare a izolării internaționale din preajma Conferinței de pace de la Paris.

Regele Mihai invoca pe Dumnezeu Atotputernicul în speranța de a se continua „drumul deschis la 23 August 1944” și insista asupra „nădejdlor de mai bine, la care omenirea are dreptul în urma victoriei Națiunilor Unite asupra forțelor asupririi, intoleranței și agresiunii”³. Pavel Chirtoacă, în articolul său, constata singularitatea programului comuniștilor poloni în efortul de a lichida nu doar trecutul, acela responsabil de „atacul hitleriștilor din septembrie 1939”, dar și

¹ *Proclamația M.S. Regelui*, în „Scânteia”, an XVII, nr. 417, 4 ianuarie 1947, p.1.

² Pavel Chirtoacă, *Probleme poloneze*, în „Scânteia”, an XVII, nr. 417, 4 ianuarie 1947, p.4.

³ *Proclamația M.S. Regelui*, p.1.

de a clădi un viitor, desigur comunist, Partidul Muncitoresc Polon lăsând impresia că „joacă rolul de principală forță politică în munca de reconstrucție a țării, pe baze democratice”⁴.

Două observații se pot face deja, probabil le făceau și cititorii din diminețile de Anul Nou 1946: în septembrie 1939 nu doar Germania contribuise la dispariția Republicii Polone ci, în mod egal, URSS și Armata ei Roșie care, începând cu 17 septembrie, ocupase regiunile din Răsăritul țării, sub pretextul asigurării securității locuitorilor și frontierelor. Pe de altă parte, poate la fel de important, noțiunile elementare ale presei și opiniei publice din România despre forțele comuniste polone erau aproape nule, cele mai multe provenind exclusiv dinspre materialele sovietice de propagandă și informare.

Cel mai bun exemplu: deși se dorește o analiză a programului politic al Partidului Muncitoresc Polon, comentatorul de politică externă al „Scânteii” nu reușește să găsească forma corectă a numelui liderului: Homulca⁵ este mereu nominalizat în locul, bineînțeles, al lui Władysław Gomułka. La vremea aceea, probabil nimeni în România nu a sesizat eroarea. Liderului comunist polon i s-a tipărit, mai târziu, în primăvara anului 1947, un amplu editorial în „Scânteia” comunistă, intitulat „Polonia și teritoriile recâștigate”, fără ca editorii ziarului să potrivească ortografia corectă: Vladislav Gomolka, de data aceasta⁶.

Două zile mai apoi, de sărbătoarea ortodoxă a Bobotezei (6 ianuarie), același cotidian al Partidului Comunist Român devoala și primele gesturi care au construit noua relație politică și diplomatică dintre Regatul României și Republica Polonă după al Doilea Război Mondial. Este, desigur, un conținut subțire și meschin, al unei relații controlate de la Moscova, acolo unde, destul de exotic în istoria diplomației, România și Polonia semnaseră, la 7 iulie 1945, o Convenție comercială bilaterală, confirmând statutul de subiecți lipsiți de independență reală.

Oficial, la 13 august 1945, România și Guvernul Provizoriu de Uniune Națională (constituit la Lublin, la 22 iulie 1944, de către comuniști și URSS) au hotărât reluarea raporturilor diplomatice româno-polone, întrerupte la 28 octombrie 1940. Două săptămâni mai târziu, la 1 septembrie 1945, o delegație

⁴ Pavel Chirtoacă, *op. cit.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ Vladislav Gomolka, *Polonia și Teritoriile Recâștigate*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 803, 20 aprilie 1947, p.4. „Două fenomene – scria Władysław Gomułka pentru „Scânteia” – ambele de proporții istorice diferențiază Noua Polonie de cea veche. Primul, constă în adâncă, revoluționară transformare a regimului social- economic, transformare înfăptuită aproape fără dureri, fără sânge. Cel de-al doilea - constă în revenirea Poloniei pe drumul Piaștilor, în reîntoarcerea în străvechile pământuri poloneze din Vest, de pe Oder, Nisa și Baltica.”

extrem de modestă ca reprezentare, condusă de Titu Cristureanu, director în Comisariatul general al comerțului exterior (din care mai făceau parte reprezentanți ai Băncii Naționale a României, Ministerului de Externe și CFR) pleca la Varșovia⁷, în prima vizită bilaterală după 1939, care marca redeschiderea legăturilor dintre cele două state.

Într-o zi de duminică, penultima a anului 1945, 30 decembrie, în imobilul Direcției Generale a Căilor Ferate Române se semna primul document bilateral româno-polon de după 1945: un contract de schimburi comerciale între cele două state, pe un termen de șase luni, prin care Polonia se angaja să livreze Regiei CFR în jur de 200.000 de tone de cărbune din Silezia, pe care România urma să-i plătească cu petrol, minereu de mangan, lemn, mazăre și vin⁸. Seara, după încheierea acestui document, a urmat o simplă recepție la „Capșa”, pe Calea Victoriei⁹. Nici relațiile bilaterale, nici ocupația sovietică, nici personajele actului nu dețineau cheile unei valorizări mai bune a acestei simbolice reluări a relațiilor dintre două state care, între cele două Războaie Mondiale, asiguraseră o bună parte dintre politicile de securitate ale întregului Răsărit European, în conformitate cu parteneriatul lor strategic, convenția din martie 1921.

Nici măcar aniversarea de un an a eliberării Varșoviei, la 17 ianuarie, nu a depășit cadrul modest și vizibil obligatoriu asumat de reprezentanții guvernamentali de la București. La Ateneul Român, în prezența unor membri ai guvernului, dar deloc cei mai importanți, a prim-ministrului Petru Groza, a unui secretar general al Ministerului de Externe (Vasile Stoica), a generalilor sovietici din Comisia Aliată de Control, a ministrului Bulgariei la București, Sava Ganovski, și a delegatului guvernului de la Varșovia, Michał Kobiela, au cântat câteva nume ale scenei artistice românești. La vremea aceea, niciunul dintre aceste talente nu era important: Șerban Tasian, Virgil Pop, Arta Florescu¹⁰. Iar discursurile cenzurate și inodore ale ministrului de Război, generalul G. Vlădescu-Răcoasa, și ale liderului Uniunii Democrate Polone din România, dr. Jan Krzyżanowski¹¹, mai degrabă poate au sporit starea de stânjeneală și de apatie.

În perioada interbelică, între București și Varșovia circula zilnic o pereche de trenuri, de câteva ori pe săptămână companiile aeriene legau cele două capitale, mii de turiști veneau pe litoralul Mării Negre (la Carmen Sylva, Eforie și, din a doua jumătate a anilor 1930, la Mamaia) sau în localitățile montane din Carpați,

⁷ „Scânteia”, an II, nr.316, 2 septembrie 1945, p.3.

⁸ *Import de cărbuni din Polonia*, în „Scânteia”, an XVII, nr. 419, 6 ianuarie 1946, p.2.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Aniversarea eliberării Varșoviei*, în „Scânteia”, an XVII, nr. 429, 18 ianuarie 1946, p.2.

¹¹ *Ibidem*.

telefonie directă asigură legături rapide între centralele automate din marile orașe din cele două țări. Un flux de oameni, publicații, mărfuri, idei devenise o obișnuință și căpăta amploare și consistență. După Al Doilea Război Mondial, însă, abia la începutul lunii septembrie 1946 s-au restabilit legăturile telefonice și telegrafice directe¹²: nu mai erau, acum, deloc importante.

1. *România și Polonia, 1945- 1946: doi servitori umili ai Kremlinului*

De ce a rămas atât de puțin din relația româno- polonă?

Când a preluat mandatul de ministru de Externe, în noiembrie 1947, Ana Pauker se oferea să fie ridicolă prin afirmațiile făcute în discursul public, de investitură. „România – menționa prima femeie care conducea o diplomatie – nu va tolera ca relațiile dintre ea și oricare din țările străine să se bazeze pe vasalitatea față de aceste țări”¹³. Desigur, a trebuit să treacă o săptămână până când cenzura sovietică de ocupație a dat avizul publicării discursului în officiosul Partidului Comunist.

România și Polonia nu se aflau în aceeași tabără, acum, la un an după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial: nici în relațiile cu URSS, nici în cele cu Aliații occidentali, SUA și Marea Britanie. Polonia, în prim planul negocierilor dintre Aliați și obiectul declanșării conflictului mondial în Europa, beneficia de toate instrumentele de reprezentare internațională, inclusiv prin includerea ei în rândul membrilor fondatori ai Organizației Națiunilor Unite. Relația cu Uniunea Sovietică impunea, în primul rând, vasalitate politică și ideologică în ceea ce privește autoritatea guvernului de la Lublin, instaurat de sovietici la 22 iulie 1944.

Raporturile bilaterale ale acestui nou stat polon cu URSS țineau cont de interesele strategice și nevoile financiare și economice ale Moscovei. Relevantă pentru această situație este povestea pe care și-o amintește Henryk Rózański, de la mijlocul anului 1945 numit ministru-adjunct al Industriei. Informat, fără a fi surprins, că sovieticii demontează uzine și infrastructura de cale ferată de pe teritoriul polon, ministrul a ales să meargă la Katowice pentru a găsi o soluție: „A început un soi de joc, presupunând vopsirea și revopsirea simbolurilor pe trenuri, unul care s-a transformat într-un conflict grav între feroviarilor polonezi și ruși” rememora ministrul¹⁴. Evident că nu a rezolvat mare lucru, importantă era concluzia demnitarului: chiar dacă era aliat, pentru sovietici Polonia reprezenta

¹² „Scânteia”, an XVI, nr. 616, 4 septembrie 1946, p.2.

¹³ „Scânteia”, an XVI, nr. 974, 14 noiembrie 1947, p. 1.

¹⁴ Anne Applebaum, *Cortina de Fier. Represiunea sovietică în Europa de Est, 1945- 1956*, Editura Litera, București, 2015, p. 87.

un dușman¹⁵. România, dimpotrivă, se prezintă înaintea Conferinței de pace de la Paris drept unul dintre cei mai importanți aliați ai Germaniei în perioada 1941-1944, inclusiv în războiul împotriva URSS. Adică un stat cu relații externe extrem de precar, controlate de la Moscova, și cu o poziție marginală, irelevantă, în ansamblul relațiilor internaționale regionale și continentale.

Modificările de personal din diplomația română, parțiale după 6 martie 1945 și totale după numirea Anei Pauker (7 noiembrie 1945), au anulat nu doar resursele de eficiență, competență și strategie ale unei părți dintre funcționari și diplomați, ci au redus politica externă română, pentru mai bine de un deceniu, la un simplu oficiu de traducere a documentației elaborate la Moscova. Iar ravagiile unei astfel de modificări nu au privit doar relațiile de parteneriat istoric cu statele din regiune, care au fost anulate uneori din neștiință de carte din partea celor care au populat Ministerul de Externe după 1945 (și aici, în bună măsură, poate fi introdusă și relația cu Polonia), ci au putut fi consemnate și în raporturile cu Marile Puteri, altele decât URSS. Cu S.U.A., de pildă. La 1 iulie 1948, trimis de ministrul de Externe să constate pe teren felul în care funcționa Legația de la Washington, condusă de Mihail Ralea, Grigore Preoteasa îi trimitea Anei Pauker un amplu raport în care, în pasajele confidențiale, acum putem citi, spre exemplu: „o vizită în subsolul Legației lămură foarte clar mentalitatea ce domnea deasupra. În câteva camere zăceau camioane întregi de literatură din timpul lui Carol al II-lea trimisă la expoziția mondială din New York în 1939-1940, amestecate cu arhiva veche a Legației, cu aceea venită de la Consulatele desființate din Canada și Mexic. Peste aceste mormane de hârtii începuse să se arunce producția birocratică a Legației noi, colecții de ziare. Nu există o arhivă propriu-zisă a Legației, o urmărire a problemelor, un plan de muncă și tot ce implică o muncă organizată. Din cauza aceasta, multe probleme n-au căpătat soluții și multe nici n-au fost sesizate”¹⁶.

Diplomația polonă, la rândul ei, era în plin proces de reorganizare, după 1945: transferul autorității dinspre guvernul în exil de la Londra, pregătirea resurselor umane pentru misiunile din străinătate (din 1945 funcționa la Varșovia o Școală Diplomatică), repatrierea exilaților și prizonierilor de război, remodelarea intereselor de reprezentare diplomatică. Astfel, dacă până în 1939 Republica Polonă deținea în România o ambasadă, trei consulate (București, Cernăuți, Chișinău) și o altă serie de consulate onorifice, după 1945 noua putere de la Varșovia nu a mai deschis nicio reprezentanță consulară. România, singură în

¹⁵ *Ibidem*, p.88.

¹⁶ Ion Calafeteanu, *Scrisori către tovarășa Ana*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, p. 298.

spațiul de influență sovietică din Europa, nu dispunea după Al Doilea Război Mondial de nici un consulat general, consulat sau agenție consulară reprezentând Polonia pe teritoriul ei¹⁷, așa cum dețineau Iugoslavia, URSS, Cehoslovacia, Bulgaria, Ungaria. Adică, atât statele învinse, cât și cele învingătoare.

Când cel mai important cotidian regional comunist polon, „Trybuna Robotnicza”, prezenta problemele generale ale viitorului teritorial în ceea ce privește România, la Conferința de pace, prin urmare legitimarea pierderii Basarabiei și Nordului Bucovinei, textul este un anodin sumar al discursului reprezentantului RSS Ucrainene, Dmitri Manuiski¹⁸. Nici un fel de comentariu al redacției polone, nicio abordare prin prisma vreunui interes polon în legătură cu acest viitor al României. La București, relația bilaterală nici măcar nu este amintită vreodată, cele mai multe informații despre Polonia fiind traduceri din limba rusă sau clișee propagandistice despre lideri și acțiuni, emise la Moscova.

Până la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, relațiile României cu Cehoslovacia, Iugoslavia și Polonia se defineau drept strategice și desemnau un curs tradițional de politică externă. Acum, în preajma deschiderii Conferinței de pace, comuniștii români nu apreciau aproape deloc nici tradiția, nici moștenirea alianței cu Polonia, educând publicul pentru a aprecia, în schimb, bunele raporturi cu Cehoslovacia și Iugoslavia. Reprezentantul diplomatic al Poloniei la București nu apare niciodată în oficiosul de presă al Partidului Comunist Român. Sosirea șefilor misiunilor diplomatice ale Cehoslovaciei și Iugoslaviei ocupă, însă, prima pagină, cu ample relatări: ministrul plenipotențiar Jaroslav Kraus primit de Regele Mihai I la 3 aprilie 1946¹⁹, iar ambasadorul R.P.F. Iugoslave, Dane Medakovici, sosind la începutul lunii mai 1946 pe peronul Gării de Nord, cu o lungă declarație de presă²⁰.

Influența politică polonă la Moscova sau în alte cercuri regionale de decizie bolșevică era, în ultimele faze ale celui de-Al Doilea Război Mondial, incomparabilă cu cea românească. Un singur exemplu, marginal dar edificator,

¹⁷ Anna Szczepańska-Dudziak, *Organizacja i funkcjonowanie polskiej służby konsularnej w latach 1945- 1949*, în „Dzieje Najnowsze”, XLIX, nr.1, 2017, p.135.

¹⁸ *Posiedzenie komisji polityczno- terytorialnej dla spraw Rumunii*, în „Trybuna Robotnicza”, nr. 229 (541), 22. 08. 1946, p. 1. Cotidianul acoperea regionalele comuniste de la Katowice, Cracovia, Wrocław, Częstochowa, Rzeszów și Kielce.

¹⁹ M.S. *Regele a primit pe ministrul Cehoslovaciei la București*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 494, 5 aprilie 1946, p.1.

²⁰ *Ambasadorul Republicii Federative Populare Iugoslave a sosit în Capitală. „Îmi exprim adâncă mea satisfacție de a fi venit la București”*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 532, 25 mai 1946, p. 1. Dane Medakovici fusese rector al Institutului Pedagogic din Zagreb înainte de a începe misiunea diplomatică de la București.

este la îndemână: comisarul poporului pentru Afaceri Externe al Ucrainei sovietice, Oleksandr Korneiciuk, menținut de Stalin în funcție până la constituirea Comitetului comunist polon de la Lublon (februarie-iulie 1944), era soțul Wandej Wasilewska, președinta Uniunii Patrioților Polonezi de la Moscova, preferata fără măsură a Kremlinului pentru viitorul sovietic al Poloniei. Până și „guvernatorul” Ucrainei sovietice, Nikita Hrușciov, vorbește cu afecțiune despre această comunistă, fiică a liderului Partidului Socialist Polon interbelic, Leon Wasilewski, și, după știința lui Hrușciov, „fina lui Pilsudski”²¹. Românilor, astfel de conexiuni, în complicatul joc politic de putere de la Kremlin din 1945- 1947, le lipsesc cu desăvârșire.

Nici structurile politice nu ajutau prea mult la stabilirea unei relații de încredere: anul 1946 este unul al comunizării Poloniei, cu introducerea modelului instituțional sovietic, în vreme ce România, încă monarhie constituțională, străbătea cu pași repezi tranziția spre comunism dar păstra destule relicve ale democrației. Partidele politice tradiționale, Regele Mihai, presa de opoziție, toate aceste elemente dispărute la Varșovia se mai pot găsi, fragmentate, la București. Ba, chiar, ar putea fi reperate și unele iluzii, inclusiv în presa comunistă românească. Una dintre ele ar fi aceea că nu se instituiseră „cortina de fier”, despre care, în primăvara anului, vorbise Winston Churchill. Într-un material lipsit de expresie, despre plebiscitul din Polonia din 30 iunie 1946 referitor la desființarea Senatului, naționalizarea industriei și reforma agrară, ambele în spirit comunist, și instituirea frontierelor occidentale cu Germania, cotidianul „Scânteia”, fără a fi avut dreptul la un reprezentant la evenimentul electoral, prelua informații din Varșovia și Londra, le structura dogmatic și le prezenta cititorului. Acolo, între altele, redactorii români pretindeau, nici mai mult nici mai puțin, că „toți corespondenții de presă au călătorit liber prin toată Polonia, putând vedea orice doreau și căpătând orice răspuns. Nu s-a întâlnit nicăieri nicio „cortină”²².

²¹ William Taubman, *Hrușciov: omul și epoca sa*, Meteor Publishing, București, 2017, p. 171. Wanda Wasilewska mai constituie, din când în când, subiect de dezbatere națională în Polonia. Spre exemplu: Joanna Szczesna, *Wanda Wasilewska: Bywszaja Polka*, în „Gazeta Wyborcza”, 23.03.2001, în wyborcza.pl/1,754110,192981.html?disableRedirects=true (accesat la 4.12.2017). Și Wanda Wasilewska, și soțul ei, Oleksandr Korneiciuk, au fost laureații Premiului Stalin pentru literatură în anii celui de-Al Doilea Război Mondial și imediat după aceea, dovadă de maximă încredere ideologică din partea regimului: Wasilewska în 1943, 1946 și 1952 iar Korneiciuk în 1941, 1942, 1943, 1949 și 1951.

²² *Plebiscitul din Polonia*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 563, 3 iulie 1946, p.4.

Repudierea memoriei relației de alianță strategică interbelică²³, o prietenie fundamentată pe interesele comune regionale, pe încrederea reciprocă a șefilor celor două state²⁴ și pe frontiera comună de pe Ceremuș s-a alimentat rapid, după război, atât din interesele Moscovei, cât și din preocupările distincte ale comuniștilor de la Varșovia și din deruta și nesiguranța decidenților politici români din perioada 1944-1947. Astfel, dacă la 15 mai 1938 cele două state vecine își ridicau gradul de reprezentare diplomatică la nivel de ambasadă (autoritățile române au închis Ambasada polonă din București la presiunile germane la sfârșitul anului 1940, la mai bine de un an după dispariția statului²⁵), după Al Doilea Război Mondial, mai bine de un an și jumătate (aprilie 1946-august 1947), Polonia a fost reprezentată la București de un însărcinat cu afaceri, abia în august 1947 un nou ambasador, Piotr Szymanski²⁶, sosind în România. Acest eveniment, relatat cu promptitudine pe prima pagină a „Scânteii”, era perceput – în mod fals, propagandistic – drept „încă o dovadă a importanței pe care guvernul polon o acordă relațiilor de prietenie între poporul polon și poporul român”²⁷.

²³ Vezi Florin Anghel, *Construirea sistemului cordon sanitaire. Relații româno-polone, 1919-1926*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2008.

²⁴ Vizitele reciproce la nivel înalt au fost o constantă a relațiilor dintre România și Polonia în perioada 1919-1939. Vezi, de exemplu, Florin Anghel, *Polonia prin ochii unei regine: Regele Ferdinand și Regina Maria la Varșovia (iunie 1923)*, în „Revista Istorică”, tom XXIII, nr. 3-4, 2012, p. 325-340; Idem, *Queen Maria in Warsaw: Fragments From the Polish Journal (May 1923)*, în „Historical Yearbook”, XIII, 2016, p. 57- 74; Daniel Citirigă, *Prințul Moștenitor în vizită oficială: Mihai la Varșovia*, în Daniel Citirigă, *Diplomația Coroanei. Casa Regală a României în Europa Centrală și de Sud- Est în perioada interbelică. Studii*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2015, p. 97- 108 și Idem, *Vizita Regelui Carol al II-lea în Polonia*, în loc. cit., pp. 109-140.

²⁵ Florin Anghel, *Sfârșitul: ruperea relațiilor diplomatice româno-polone (octombrie 1940)*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, 4, 2005, pp.25-30. Despre activitatea reprezentanței diplomatice polone la București în perioada interbelică, vezi Andrzej Dubicki, *Dzieje polskiej placówki dyplomatycznej w Bukareszcie (1919- 1940)*, Łódź, 2014.

²⁶ Ridicarea Legației Polone la nivel de ambasadă, în „Scânteia”, an XVI, nr. 856, 28 iunie 1947, p.1. Anterior, Piotr Szymanski deținuse funcția de însărcinat cu afaceri al Poloniei la Budapesta. La 1 august 1947, Szymanski sosea în Gara de Nord, cu trenul care plecase din capitala Ungariei, fiind însoțit de soție și de fiul său și întâmpinat de membri ai Legației Poloniei, în frunte cu Stefan Wengierow, de directorul Institutului Polon din București și de liderul comunității polone din România, I. Jaworowski. Vezi *Sosirea noului ambasador al Poloniei în România*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 887, 3 august 1947, p. 3. Piotr Szymanski a deținut funcția de ambasador la București în perioada 14 august 1947- 13 februarie 1951.

²⁷ *Noul ambasador al Republicii Polone în România*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 871, 16 iulie 1947, p.1. „Un diplomat distins și un cărturar emerit”, așa îl caracterizau redactorii organului comunist de presă pe Piotr Szymanski.

Reluarea relațiilor diplomatice și, cel mai sigur, trimiterea lui Piotr Szymanski la București sunt decizii luate la Moscova, în eforturile URSS de a conjuga, pe cât posibil, întreaga armată de sateliți din Europa Centrală și de Sud Est pentru a o opune Occidentului.

Destule animozități reciproce erau perceptibile în urma șederii, în timpul războiului, a peste 100.000 de refugiați civili și militari poloni pe teritoriul României, inclusiv factorii de decizie ai statului (septembrie 1939)²⁸ și a tranzitării și păstrării unei părți a bunurilor și tezaurului Bank Polski²⁹. Din 8 august 1940, prin dispozițiile unui Jurnal al Consiliului de Miniștri (nr. 1971), Banca Națională a României anunța că reține „depozitul de aur primit de la Banca Poloniei” deoarece „guvernul român, constatând că asupra aurului depus de Banca Poloniei la Banca Națională a României au ridicat pretenții atât Banca Poloniei cât și Guvernul Reichului, în calitatea sa de ocupant al unei părți a teritoriului polonez, consideră că dreptul de dispozițiune asupra acestei cantități de aur este de pe acum litigios”³⁰. Astfel, solicitările oficiale ale reprezentanților Bank Polski, din mai 1940, de returnare a bunurilor depozitate în România au fost amânate pentru sfârșitul războiului, partea română oprind și sumele cheltuite cu refugiații militari și civili (o sumă, calculată de BNR, de 776.572.145 lei la nivelul anului 1939)³¹.

Instituțiile de tipul „internaționalismului proletar”, precum Asociația pentru prietenia româno-polonă, constituită la 10 octombrie 1945, sub patronajul unor personalități de rang secund din guvernul de la București și din firava intelectualitate comunistă – generalul Constantin Vasiliu-Rășcanu, ministru de Război, Octav Livezeanu, Simion Stoilov, C.I. Parhon, N.D. Cocea, George

²⁸ Cea mai completă viziune documentară a problemei la *Polscy uchodźcy w Rumunii, 1939- 1947. Dokumenty z Narodowych Archiwów Rumunii*, introducere de Florin Anghel, Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa, 2013.

²⁹ Vezi Cristian Păunescu, Dorin Matei, *Documente din arhivele Ministerului Afacerilor Externe și Băncii Naționale a României despre aurul polonez adăpostit în România (1939- 1947)*, în Agnieszka Kastory, Henrzk Walczak editori, *Polska i Rumunia w Europie Środkowej w XX i XXI wieku. Polonia și România în Europa Centrală în secolele XX și XXI*, Księgarnia Akademicka, Kraków, 2017, pp. 91- 100. De asemenea, o interpretare polonă la Teresa Kulak, *Warszawa- Konstanca. Sprawa transportu polskiego złota we wrześniu 1939 roku*, în Stanislava Iachimovschi, Elżbieta Wieruszewska-Calistru, *Relacje polsko-rumuńskie w historii i kulturze. Relatii polono- române în istorie și cultură*, Związek Polaków w Rumunii- Uniunea Polonezilor din România, Suceava, 2010, pp. 67- 79.

³⁰ Cristian Păunescu, Mihaela Tone, *Aurul polonez la Banca Națională a României*, în „Bucureștiul Cultural”, nr. 95, 20 iulie 2010, în revista22online.ro/8622/.html (accesat la 26. 10. 2017).

³¹ *Ibidem*.

Ivașcu³² – nu au reușit să acopere ravagiile unei relații bilaterale care nu întrunea nici consens, nici interes.

2. *Ce este Polonia? Imaginea ideologică a nemicului în relațiile bilaterale (1946)*

Reprezentarea Poloniei, a liderilor săi, a evenimentelor interne este una foarte precară în paginile organului oficial de presă al Partidului Comunist Român, „Scânteia”, pe parcursul întregului an 1946. Este vorba despre o imagine foarte palidă a unui aliat, în comparație cu permanentele știri, interviuri și materiale fotografice provenite din Bulgaria sau Ungaria, de pildă. Toate reprezentările care surprind Polonia sunt extrase din propaganda sovietică, fie din informările transmise de agenția oficială de presă TASS, fie din coloanele cotidianelor „Pravda” și „Izvestia”, fie traduceri ale emisiunilor de la Radio Moscova. Extrem de puține sunt materialele emise din interiorul redacției oficiosului comunist român și, când ele apar, totuși, denotă o slabă calitate a cunoștințelor despre realitățile politice de la Varșovia, fie o abordare dogmatică, după tiparul sovietic. Nicio vorbă, desigur, despre tradiția interbelică și istorică a alianțelor bilaterale dintre români și poloni și nici despre preocupările lor bilaterale.

Spre exemplu, primul interviu pe care un diplomat polon în România îl acordă presei de la București, după Al Doilea Război Mondial, a fost pentru „Scânteia” comunistă, la 15 iulie 1946, în contextul referendumului organizat în Polonia. Este, prin urmare, destul de stânjenitor că editorii cotidianului comunist nu îl cunosc deloc pe Ștefan Wengierow, însărcinat cu afaceri al Poloniei (8 aprilie 1946-14 august 1947) deoarece, deși îi dedică o pagină întreagă, nu îi cunosc numele corect și nici funcția: „Declarațiile dlui. Ștefan Menghierov, ministrul Poloniei la București” se cheamă materialul de presă invocat³³. Desigur, interviul nu are nici un fel de culoare, el este un material monoton, cel mai probabil tradus din limba polonă pentru toate redacțiile comuniste din Europa. Semantica utilizată de reprezentantul diplomatic polon este una dogmatic sovietică, încă nu la îndemână în toate situațiile pentru autorii și cititorii ziarului „Scânteia”: Wengierow anulează, prin declarațiile referitoare la organizarea referendumului în țara sa (referitor la opțiunea cetățenilor de a reforma instituțional statul, inclusiv prin desființarea Senatului, și de a instala administrația în Vestul țării, teritorii preluate de la Germania) atât pluralismul politic și de opțiune cât și istoria politică interbelică a Republicii interbelice. „Se poate spune – declară

³² *Adunarea de constituire a Asociației pentru prietenia româno-polonă*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 351, 13 octombrie 1945, p.5.

³³ *Declarațiile d-lui Ștefan Menghierov, ministrul Poloniei la București*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 575, 17 iulie 1946, p.4.

însărcinatul cu afaceri polon la București despre țara sa – că împotriva democrației poloneze au votat resturile moșierilor și marilor industriași, care nu sunt altceva decât germani camuflați și fasciștii pilsudsky-eni, care își manifestă dorința lor de a reînvia regimurile dinainte de război”³⁴. Erau dezmințite, categoric, pogromurile din vara anului 1946 din mai multe orașe din Polonia, Ștefan Wengierow asigurând cititorii oficiosului comunist din România, printre care și evrei, că „problema antisemitismului în Polonia nu este decât o manoperă a reacționarilor și în special a cercurilor puse sub influența generalului Anders”³⁵.

Era ceva în plus față de relațiile lipsite de consistență de până acum venite din spațiul polon și care, fiind similare celor întâmplare în România, stârneau cel mult o solidaritate primară: de pildă, cotidianul Partidului Comunist Român difuza, la sfârșitul lunii martie 1946, o declarație a ministrului polon al Aprovizionării, potrivit căreia „Polonia nu va dispune la 1 mai decât de 15.000 tone de cereale pentru a hrăni toată populația urbană până la viitoarea recoltă. Polonia este amenințată de foamete”³⁶. Dar cine nu suferea de foame și lipsuri în jumătatea sovietică a Europei?

România și Polonia reluseră legăturile diplomatice la 13 august 1945, dar abia în aprilie 1946 cele două posturi diplomatice au fost ocupate de titulari³⁷. Fiind vorba, însă, doar de o soluție impusă de URSS: prin urmare, nici evoluția lor după 1945 nu a avut amplitudinea, intimitatea și greutatea celor dintre cele două Războaie Mondiale. De pildă, spre deosebire de manifestările publice ale alianței bilaterale de până în 1939, prima manifestare a Zilei Naționale a României după Al Doilea Război Mondial la Varșovia, la 10 Mai 1946, a fost atât de modestă încât nici măcar propaganda comunistă nu prea a avut ingrediente la îndemână pentru cosmetizare. O recepție cu reprezentare redusă într-o clădire lipsită de toate utilitățile, la care nou venitul ambasador Ion Raiciu a fost gazdă, și o slujbă religioasă la biserica ortodoxă din Varșovia, oficiată de Mitropolitul Dionisie, Primatul Bisericii Ortodoxe a Poloniei, dar fără participarea vreunui oficial guvernamental³⁸, este tot ce a putut oferi noua relație româno-polonă. Lipsa endemică a oricărui fundament și a vreunei perspective de dezvoltare viitoare a acestei legături nici măcar nu era ocolită de ambasadorul Raiciu. Într-un scurt interviu acordat presei polone, înainte de 10 Mai 1946, el nici nu amintea relația cu Polonia ca fiind importantă sau relevantă pentru România. În schimb, scotea în

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Polonia amenințată de foamete*, în „Scânteia”, an XVI, nr.490, 31 martie 1946, p.4.

³⁷ Magdalena Filary, *Romanian-Polish Diplomatic Relations*, în „Analele Universității din Craiova. Seria Istorie”, an XIX, nr. 1 (25), 2014, p.156.

³⁸ „Scânteia”, an XVI, nr. 523, 15 mai 1946, p.4.

evidență legăturile cu URSS, Iugoslavia, Cehoslovacia, Bulgaria, Ungaria, Marea Britanie sau SUA (enumerate în această ordine), precizând însă că „postulatul cel mai important al politicii românești este acum colaborarea loială cu marile democrații, îndeosebi cu Uniunea Sovietică”³⁹.

Primul document oficial bilateral este *Convenția economică*, negociată și semnată la Moscova, la 7 iulie 1945, de către Ion Gheorghe Maurer, subsecretar de stat la Ministerul Industriei și Comerțului, și Hilary Minc, din Guvernul de Uniune Națională de la Varșovia, recent constituit. Conform textului, stabilit de oficialii sovietici, România urma să importe, până la 1 iulie 1946, 830.000 de tone de cărbune din Silezia, dintre care 430.000 urmau să fie livrate până la sfârșitul anului⁴⁰. În schimb, România exporta materii prime și semifabricate necesare aprovizionării imediate a orașelor din Polonia. Ion Gheorghe Maurer, un lider comunist longeviv, nu ascundea deloc nici acțiunea Moscovei și nici interesele acesteia în reluarea relației bilaterale, admitând public că „fără sprijinul spontan oferit de Uniunea Sovietică, realizare practică a convenției nu ar fi fost posibilă. În primul rând, guvernul sovietic s-a oferit cu mărinimie să ne dea posibilitatea acestor tratative la Moscova. Condițiile excelente de lucru în care s-au desfășurat aceste tratative cu delegația poloneză sunt datorate în mare măsură ospitalității celei mai desăvârșite, oferită de autoritățile sovietice”⁴¹. Impactul documentului – continuă Maurer – este unul extrem de important, ținând cont de valoarea financiară⁴². În același timp, chiar dacă nu o spune, este o breșă în izolarea profundă în care se găsea România, ca stat învins, în sistemul relațiilor internaționale după sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial. În ședința de guvern din 27 iulie 1945, prezentând detaliile textului Convenției, I. Gh. Maurer a ținut să mai sublinieze, o dată, că „pentru realizarea concretă, URSS acordă României sprijinul său pentru transportul mărfurilor atât din Polonia spre România cât și din România spre Polonia”⁴³.

Abia spre sfârșitul anului 1947, și numai după ce sovieticii s-au asigurat că România intră sigur în tabăra statelor totalitar comuniste, fără posibilitatea unor excepții degajate din situația internă, raporturile economice și comerciale româno-polone au căpătat o relativă autonomie, Moscova acceptând negocieri între

³⁹ *Declarațiile ambasadorului României la Varșovia*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 526, 18 mai 1946, p.4.

⁴⁰ *Încheierea acordului economic româno-polon. Declarațiile făcute presei de tov. ministru subsecretar de stat I. Gh. Maurer*, în „Scânteia”, an II, nr. 290, 2 august 1945, p.1.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² „Datorită acestei ambianțe favorabile dezvoltării prieteniei româno-polone s-a putut ca, în cadrul unei convenții restrânse, să realizăm o înțelegere economică a cărei valoare este de patru ori mai mare ca valoarea oricărui acord încheiat înainte de război cu Polonia”, în *Ibidem*.

⁴³ *Comunicat al Consiliului de Miniștri*, în „Scânteia”, an II, nr. 287, 29 iulie 1945.

delegații ministeriale din cele două țări, la București. Condiția pusă a fost precisă: în niciun caz un document nou, ci completarea celui semnat la Kremlin, în vara anului 1945. Chiar și așa, când la 21 noiembrie 1947 se semna Acordul suplimentar economic româno-polon, se marca primul act substanțial al noii relații bilaterale cu o reprezentare instituțională de mână a doua, dar mai importantă decât în anii anteriori. Delegația comercială venită din Polonia era compusă mai degrabă din funcționari decât din actori ai mediului politic comunist de la Varșovia: Stanisław Monsior (director al Centralei Fierului și Oțelului din Ministerul Industriei și Comerțului), Tadeusz Pienkowski (consilier în Ministerul Industriei și Comerțului), Tadeusz Kamienobrodski (expert din partea centralei de export mașini „Polimrex”)⁴⁴. Românii, și ei, discutaseră cu o echipă din care făcuseră parte Ion Gheorghe Maurer, Bucur Șchiopu (ambii subsecretari de stat la Ministerul Industriei și Comerțului) și I.Z. Zeiger și Alexandru Bârlădeanu, secretari generali la același Minister. Chiar dacă presa comunistă publica un articol entuziasmant, deși abia pe penultima pagină a „Scânteii”, relația modestă dintre România și Polonia este cât se poate de evidentă, fără anvergura unor personalități de primă mână și, mai ales, fără vigoarea ce o caracterizase în cele două decenii interbelice. Dacă citești atent relatarea de la recepția oficială oferită de ambasadorul Piotr Szymanski, cel puțin scurta declarația redată a lui Ion Gheorghe Maurer, adevărul este evident. „Plecat de la un schimb modest de mărfuri – spune subsecretarul de stat de la Industrii și Comerț –, acordul din 1945 a evoluat în condiții tot mai mulțumitoare. Acest acord deschide noi posibilități, de la schimbul de mărfuri până la alte orizonturi mai largi de colaborare economică”⁴⁵. Cum ar fi, spre exemplu, „în domeniul cultural și politic, realizări care vor deveni fapte împlinite în scurtă vreme”, completa amfitrionul, Piotr Szymanski⁴⁶. Cu un sfert de secol înainte vreme, Polonia și România se angajau să încheie un parteneriat strategic prin care urmau să gestioneze întreaga regiune a frontierelor răsăritene ale Europei, inclusiv relațiile cu URSS.

Reluarea raporturilor diplomatice dintre România și Polonia nu este o inițiativă luată la Varșovia sau București, ci la Moscova, la intervenția directă a Ministerului sovietic de Externe. La 18 septembrie 1945 Ambasada URSS la București transmitea Ministerului român de Externe (unde titular era liberalul Gheorghe Tătărescu) o propunere polonă, emisă de Karol Modzelewski, ministru

⁴⁴ *Recepția de la Ambasada Polonă cu ocazia încheierii acordului suplimentar economic între România și Polonia*, în „Scânteia”, an XVI, nr. 982, 23 noiembrie 1947, p.5.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

de Externe al Guvernului Provizoriu de Uniune Națională, de reluare a relațiilor diplomatice. Totodată, sovieticii îl informau pe Gh. Tătărescu de faptul că la Varșovia se desfășura procedura de selecție a candidaților pentru postul de la București⁴⁷. Din partea României, începând cu 1 martie 1946, era trimis la Varșovia Ion Raiciu⁴⁸, cu multe merite oficiale față de noul regim dominat de comuniști.

Chiar și un comunist ca Ion Raiciu trimitea, imediat după preluarea mandatului de la Varșovia, vești nu tocmai plăcute despre natura relațiilor bilaterale, fiind evidentă intervenția sovietică în dezvoltarea lor. Nu doar că nu exista un interes polon pentru România, scrie Raiciu, dar trebuia să fie anulate „bazele vechi” ale relațiilor bilaterale, pentru a se găsi acele domenii de interes reciproc⁴⁹. Acestea, toate, în condițiile în care prioritățile Poloniei țineau de refacerea economică, de reușita instalării administrației în noile teritorii și de gestionarea în forma impusă a relațiilor cu URSS.

Că era nevoie de o schimbare profundă a paradigmei relațiilor româno-polone o aflau și cititorii cotidianului comunist „Scânteia” care, la 8 octombrie 1945, imediat după demersul sovietic de restabilire a legăturilor dintre București și Varșovia, puteau lectura un amplu articol de primă pagină, tradus din cotidianul polon „Rzeczpospolita”. Intitulat „Polonia și România”, autorul, Zygmunt Mlynarski, era un partizan al deschiderii unei noi etape în istoria raporturilor bilaterale, evocând cu obiectivitate istoricul refugiuilor polone în Principatele române în secolele XVIII- XIX, dar eludând strașnic momentele

⁴⁷ Adrian Vițalariu, *Reluarea relațiilor diplomatice dintre România și Polonia după al doilea război mondial*, în Agnieszka Kastory, Henryk Walczak editori, „Polska i Rumunia w Europie Środkowej w XX i XXI wieku. România și Polonia în Europa Centrală în secolele XX și XXI”, Księgarnia Akademicka, Kraków, 2017, p. 103.

⁴⁸ *Ibidem*. Ion Raiciu (Ioan Al. Raiciu), născut în 1891, la Buzău, absolvent al Facultății de Drept la Universitatea din București, cu un doctorat în Drept la Paris, a candidat la alegerile parlamentare din decembrie 1937 pe listele Partidului Național Țărănesc. În 1945 a fost acuzator public în procesul mareșalului Ion Antonescu (condamnat la moarte) și a condus acțiunea de cercetare a fostului ministru al Muncii, Prevederilor Sociale și Sănătății în guvernul mareșalului Ion Antonescu, Petre Tomescu. După încheierea misiunii diplomatice la Varșovia, în 1949, Ion Raiciu a fost numit judecător la Curtea Supremă a Republicii Populare Române. Vezi Roni Stauber, *Collaboration with the Nazis: Public Discourse After the Holocaust*, Routledge, New York, 2011, p. 271. În calitate de ambasador, a fost decorat, la 9 mai 1947, de Regele Mihai I, cu Ordinul „Steaua României”, în rang de Mare Ofițer, alături de alți diplomați ai regimului de tranziție spre comunism: Iorgu Iordan, Tudor Vianu, Grigore Moisil, Achile Barcianu, Constantin Vălimărescu, Horia Grigorescu, Simion Stoilov. Vezi „Monitorul Oficial al Regatului României”, an CXV, nr. 124, partea I, 4 iunie 1947, p. 4412.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 108.

dramatice din toamna anului 1939 și șederea zecilor de mii de poloni în orașele României în Al Doilea Război Mondial. „Istoria ne învață – scria Zygmunt Mlynarski – că nu Antonescu, nu „războiul sfânt” proclamat de acesta contra URSS, nu slugărnicia sa în fața lui Hitler sau Killinger, ci în adevăr divizia „Tudor Vladimirescu” formată din prizonierii de război români pe teritoriul URSS, în vederea luptei contra sclaviei hitleriste, înfățișează chipul adevărat al națiunii române”⁵⁰.

Totodată, noile condiții ideologice din România și Polonia, supuse controlului Moscovei, impuneau și repatrierea unei bune părți a comunității istorice polone bucovinene spre căminele și localitățile amenajate de noile autorități de la Varșovia, de regulă în teritoriile „recuperate” de la Germania. Deși există opinii potrivit cărora sutele și miile de poloni – la fel ca și cei din Ucraina, Bielorusia sau Lituania, republici sovietice după sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial – au fost mai degrabă deportați decât „repatriați”, nu trebuie eliminate cel puțin două considerente fundamentale care ar argumenta libera decizie. Comunitatea polonă din România, din Bucovina cu precădere, a apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea prin colonizarea de fermieri, mineri și meseriași în localitățile intrate în administrarea Imperiului austriac. În perioada interbelică, numărul polonezilor din România a depășit 40.000 de suflete, cu reprezentare parlamentară și instituțională, cu presă în limbă proprie (cele mai multe titluri sunt semnalate la Cernăuți și Suceava) și cu un sistem de educație performant. Al Doilea Război Mondial, intrarea Bucovinei de Nord în componența URSS și distrugerile provocate de retragerea trupelor germane sau de luptele propriu-zise, au sărăcit și convins părți importante ale comunității polone să aleagă plecarea în Țara Mamă, o patrie pe care nu o cunoscuseră niciodată. Cei mai mulți repatriați povestesc despre satele și căminele lor distruse (precum cele din Pleșa, Solonețu Nou sau Poiana Micului, toate trei în județul Suceava de azi), dar o altă parte nu doreau să rămână în URSS (cazul celor din Bucovina de Nord, plecați în România în 1941- 1944 sau rămași pe loc în război).

Între 1945 și 1950 au părăsit România 4.858 de poloni⁵¹, alții decât refugiați ajunși începând cu 17 septembrie 1939, dintre care mai bine de 70% din satele și orașele Bucovinei⁵². Dintr-o localitate aproape în totalitate polonă, Poiana Micului,

⁵⁰ Zygmunt Mlynarski, *Polonia și România* în „Scânteia”, an XVI, nr. 347, 8 octombrie 1945, p.1.

⁵¹ Sandrinio Neagu, *Ample manifestări la Poiana Micului cu ocazia aniversării a 175 de ani de la înființarea satului*, în „Monitorul de Suceava”, 31 iulie 2017, <https://www.monitorulsv.ro/Local/2017-07-31/Ample-manifestari-la-Poiana-Micului-cu-ocazia-aniversarii-a-175-de-ani-de-la-infiintarea-satului>. (15.11. 2017).

⁵² Leszek Wątróbski, *Polacy w Rumunii*, în „Dziennik Związkowy”, 15.02.2013, in dziennikzwiazkowy.com/reportaze-2/policy-w-rumunii (15.11.2013).

primul transport de oameni spre Polonia este înregistrat la 9 noiembrie 1946, cu 18 familii, pentru ca apoi, pe parcursul anului 1947 – la 2 martie și 26 iunie – să plece câte 38 de familii. Un total de 450 de persoane, aproape 10% dintre repatriați, provin doar din Poiana Micului și au fost așezați în localități precum Dobrocin, Stoszynek, Oleszna, Gutwinów sau Zakrzówce⁵³.

Reprezentanța diplomatică a Poloniei la București, prin secția consulară (care funcționa în str. Ion Ghica 5), a elaborat la începutul lunii mai 1946 un chestionar care urma a fi completat atât de refugiații civili și militari care se mai aflau în România, cât și de polonii care doreau să își dobândească cetățenia pentru a obține viza spre țara natală. Chestionarul în cauză admitea, între altele, și evidențele potrivit căreia, în Al Doilea Război Mondial, o parte dintre polonii din România beneficiaseră de sprijinul misiunii diplomatice a Republicii Chile la București, această legătură eliberând mii de pașapoarte, bilete de drum sau de călătorie în perioada 1940-1944⁵⁴. Polonii din România erau obligați să completeze cele 11 puncte din chestionar, care cuprindeau date personale (nume, prenume, numele părinților, data și locul nașterii), precum și date profesionale și administrative: instituția care a eliberat pașaportul sau dovada cetățeniei, stagiul militar efectuat, ultimul domiciliu din Polonia, profesia, adresa din România⁵⁵.

Atât cât a fost nevoie, pentru imagine și pentru a sublinia rolul noilor autorități în regimurile impuse de Kremlin, povestea aceasta a polonilor care plecau, de bunăvoie sau nu, în țara natală a fost descrisă și de cotidianul comunist „Scânteia”: cum este, de pildă, naivul reportaj tipărit la 2 iulie 1945, pe penultima pagină, despre plecarea a 266 de persoane, prin sprijinul Uniunii Democratice Polone din România, „cu concursul binevoitor al Comisiei Aliate de Control și al autorităților române”⁵⁶.

Relația dintre România și Polonia, restabilită în 1945, a avut începuturi irelevante, mediocre nu doar prin comparație la ceea ce le adunase până în 1939, dar chiar și privind la ceea ce conducerea diplomației comuniste de la București construia ca obiective și strategie în interiorul lagărului comunist european. Primul stat cu care noua Republică instalată în România a semnat un tratat bilateral, de prietenie, colaborare și asistență mutuală a fost Bulgaria (în 16 ianuarie 1948). Au urmat Ungaria (24 ianuarie 1948), URSS (4 februarie 1948),

⁵³ Sandrinio Neagu, *op. cit.*

⁵⁴ Florin Anghel, *Ieșirea din infern: refugiații polonezi și misiunile diplomatice chiliene din România, 1940-1943*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, III, 2004, p.33-42

⁵⁵ În atenția cetățenilor poloni din România, în „Scânteia”, an XVI, nr. 529, 22 mai 1946, p. 2.

⁵⁶ Plecarea a avut loc la 30 iunie 1945, într-o zi de sâmbătă, de pe peronul Gării de Nord din București, în prezența reprezentanților români, poloni și sovietici. *Repatrierea cetățenilor sovietici*, în „Scânteia”, an II, nr. 264, 2 iulie 1945, p.5.

Cehoslovacia (21 iulie 1948); anterior, la 17 decembrie 1947, în lipsa Regelui Mihai I din țară, se semnase la București un tratat cu conținut asemănător cu Iugoslavia. Cu Polonia, deși prim-ministrul Petru Groza vizitează Varșovia, în 26-28 februarie 1948, în fruntea unei delegații din care mai făceau parte Ana Pauker și Teohari Georgescu, abia o Convenție de colaborare culturală (semnată la 27 februarie 1948) este negociată și acceptată drept un deschizător de drumuri al noii relații. Iar relatările oficiosului comunist de la București despre această vizită la Varșovia sunt extrem de reținute și parcimonioase, în comparație cu exuberanța relatărilor vizitei lui Gheorghe Dimitrov (15-16 ianuarie 1948) la București⁵⁷ sau a delegației conduse de Petru Groza la Budapesta (22- 24 ianuarie 1948). Nici textul cenușiu din „Głos Ludu”, tradus în română, nu reușea să salveze aparențele unei prietenii formale, reținute și impuse: „în Polonia, ca și în România, membrii guvernului sunt luptători încercați pentru independență și pentru libertatea și propășirea națiunii lor”⁵⁸. Un tratat bilateral va fi încheiat abia la 26 ianuarie 1949, semnat de prim-miniștrii Petru Groza și Józef Cyrankiewicz la Varșovia, și al cărui text nu obliga practic la nimic în afara unei ipotetice repudieri a colaborării cu Germania (care, la acea vreme, nu exista ca subiect de drept internațional)⁵⁹.

Memoria politică și ideologică a *cordonului sanitar* interbelic, de la Marea Baltică la Marea Neagră, menit să stăvilească apetențele Kremlinului în a-și recupera teritoriile pierdute în 1917- 1918 și în a contura o influență consistentă în politicile interne ale „imperiului de proximitate” – statele din vecinătatea imediată și din apropiere – a fost abandonată după 1945, deopotrivă la Varșovia și București. Noile reguli ideologice dar și cutumele ocupației sovietice au impus o redimensionare a relațiilor româno-polone până la nivelul la care au devenit irelevante și lipsite de substanță pentru aproape jumătate de secol. Elitele celor două partide totalitare, aflate la conducere până în 1989, mediile ideologice și intelectuale au constituit – din teamă, lipsă de caracter sau prin golirea intenționată a memoriei istorice – un parteneriat anost între două state comuniste, cu veleități de inedit în cadrul unor diplomații lipsite de angajament. Ceea ce se poate defini, și mai scurt, drept: o jumătate de secol de parteneriat comunist cu un istoric despre nimic.

⁵⁷ Florin Anghel, *The Correct Price of Bulgarian Communism: Romania as an External Propaganda Instrument (1947)*, în „Historical Yearbook”, XIV; 2017, p. 57-73.

⁵⁸ „Scântea”, an XVII, nr. 1059, 29 februarie 1948, p.1.

⁵⁹ „Dziennik Ustaw R.P.”, nr. 11, 1949, p. 139- 141. *Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Republica Polonă și Republica Populară Română*, 26 ianuarie 1949.

**STRATEGIC SECOND HAND PARTNERSHIP:
THE COMMUNIST PROPAGANDA AND THE BEGINNING OF
ROMANIAN-POLISH RELATIONS (1945-1946)**

Abstract: Romania and Poland were not on the same side at that moment, a year after the end of the Second World War: neither in terms of the relations with USSR, nor in those with the occidental Allies, USA and Great Britain. Poland, found in the front row of the negotiations between the Allies and being the object of the global conflict outburst in Europe, was benefiting from all tools of international representation, being included amongst the founding members of the United Nations Organization. Sure enough, the relation with the Soviet Union imposed, first of all, political and ideological subjugation in terms of the authority of the government in Lublin installed by the Soviets in July 22nd 1944. The bilateral relations of this new Polish state with USSR were considering the strategic interest and the financial and economic needs of Moscow.

The staff modifications in the Romanian diplomacy, partial after March 6th 1945 and total after the appointment of Ana Pauker (November 7th 1945), have cancelled not only the resources of efficiency, competence and strategy of part of the clerks and diplomats, yet they have also narrowed the Romanian exterior politics down to a mere office for the translation of documents elaborated in Moscow, for more than a decade. And the ravages of such modifications did not concern only the relations of historical partnership with the states in the region, which were sometimes cancelled due to the illiteracy of those to have populated the Ministry of Foreign Affairs after year 1945 (and here we can also largely include the relation with Poland), yet these damages were also present in the relationship with the Great Powers, others than USSR.

In its turn, the Polish diplomacy was in full process of reorganization after 1945 in terms of: the authority transfer from the government in exile from London, the preparation of the human resources for the missions abroad (starting with 1945 in Warsaw was functioning a Diplomatic School), the repatriation of those exiled and of the war prisoners, the reshaping of the interests of diplomatic representation. Therefore, while until 1939 the Polish Republic held in Romania an embassy, three consulates (Bucharest, Cernăuți, Chișinău) and several honorific consulates, after 1945 the newly installed power in Warsaw opened no consular representation.

The political and ideological memory of the interwar cordon sanitaire, from the Baltic Sea to the Black Sea, meant to restrain the Kremlin's appetite in regaining the territories lost in 1917-1918 and in significantly influencing the interior politics of the "proximity empire" – the states in the immediate vicinity and close by – was abandoned after 1945, both in Warsaw and in Bucharest. The new ideological rules yet also the practices of the Soviet occupation have imposed a redefinition of the Romanian-Polish relations up to the point of becoming irrelevant and insubstantial for almost half a century. The elites of the two totalitarian parties, installed as governing parties until 1989, and the ideological and intellectual societies have constituted – by fear, lack of integrity or by deliberate dissipation of the historical memory – a tedious partnership between two communist states, with pretensions of being original within diplomacies lacking commitment. Briefly we can define this as: half of a century of communist partnership with a historical background about nothing.

Keywords: Communism, Poland, Romania, Romanian-Polish relations in 1945-1946, memorz, cordon sanitaire